

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Златка Сукарева на дисертационния труд на Христина Валериева Танчева, докторант при катедра „Гражданскоправни науки“ на Софийския университет „Св.Климент Охридски“ на тема „ОТГОВОРНОСТ ЗА ВРЕДИ ОТ ДЕФЕКТНИ ПРОДУКТИ“ с научен ръководител доц. д-р Траян Конов

/Заповед № РД 38-248 от 25.04.2018г. на Ректора/

Дисертационният труд е подготвен за защита за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 3.6 Право /Гражданско и семейно право/. Темата на дисертацията е важна и актуална с оглед интересите на обществото ни т.е. за всички нас и за държавата с цел подобряване на регулацията на отношенията, които възникват във връзка с този проблем. Темата придоби особена актуалност и с констатациите, че е установено производство с двоен стандарт за различните държави- членки, което наложи и по – голям контрол в тази насока.Евентуалното поставяне на нови идеи може да провокира и нов европейски акт , като се има предвид, че директивата, приложима в тази област, датира от 1985г. Създадена е експертна група за преглед и актуализация с оглед променената технологична среда на производствения процес.

Дисертантката е систематизирала резултатите от изследването в увод ,три глави , заключение и библиография.Първа глава е наименувана „Зараждане и развитие на отговорността за дефектни продукти. Исторически и сравнителноправен преглед“, втора глава – „ Обща характеристика и предпоставки на отговорността за дефектни продукти“ и трета глава „Обезщетение, ограничаване на вреди и реализиране на правата на увреденото лице“.

В първата глава се прави задълбочено изследване на историята на проблема още от преди н.е. като започва от предримския период и периода на Римското право, преминава през Средновековието, през индустриалната революция и стига до днешни дни. Проследява развитието на този проблем за отговорността за продуктите в държавите от континенталната правна система и от системата на common law като стига до европейското потребителското право и до поставянето и развитието на този проблем и в нашето право. В тази глава, освен хронологията на проблема и средствата за решаването му в съответната епоха, се акцентира и на един важен въпрос, а именно за ролята на съдебната практика. Проследявайки някои знакови дела, пред които е била изправена съдебната практика, очертава и използваните начини и правни средства , с които тя се е справяла и които са довели и до провокиране на едни или други правни регулации от страна на държавата. Защитата на потребителите е наложила в съдебната практика да се преодолеят основополагащи разбирания и положения на гражданската отговорност , отнасящи се до вината- доказването на вина, презумпцията за вина и безвиновната отговорност и до вида на наличната правна връзка, която да обоснове понасянето на отговорност. Това още веднъж доказва значението на проблема, възникнал от житейската практика, с който е трябвало да се справя правораздаването преди още да се постави въпросът за провеждане на съвременната държавна политика за защита на потребителите.

Проследява проблема и в България преди 1991г., след това, когато с новата Конституция се формулира конституционният принцип за защита на потребителите чрез средствата на закона, при приемането на първия специален закон- ЗЗППТ и понастоящем при действието на ЗЗП. Дава да се разбере, че и у нас проблемът в практиката е възникнал преди този момент и сочи опитите за решаването му в т.ч. и с тълкувателната дейност на ВС, приел и важното Тълкувателно решение №54 от 1986г., с което се допуска пряката отговорност на производителя по чл.49 ЗЗД, но при виновно нарушаване на производствения процес от работника и настъпил от това дефект.

Макар на пръв поглед биха могли да се избегнат подробностите в историческото развитие на проблема, считам, че това е важно и не е излишно, за да се разбере, че всяко време може да даде своя принос за обогатяване на правото като практика и теория. Изложението е интересно и дава възможност да се навлезе задълбочено в областта на изследването.

Във втората глава авторката прави характеристика на отговорността за вреди от дефектни продукти, като я разглежда в съотношение и съпоставка с общия режим на деликтната отговорност по ЗЗД. Изтъква, че се касае за гражданска извъндоговорна отговорност, че е отговорност за нарушен негативен интерес, диктуващ запазване на статуквото, че е деликтна отговорност, безвиновна отговорност, пряка отговорност с обезщетителна функция. Разглеждайки съотношението между двете отговорности стига до извода, че те са алтернативни и изборът е предоставен на увреденото лице, по кой закон да търси защита на правата си и че отхвърлянето на иска на едното основание не е пречка да бъде предявен на другото основание по другия закон. Дава конкретен пример, когато искът е предявен по общите правила на ЗЗД и причинителят на вредата се оневини. Но ако това не е причината за отхвърляне на иска, а има друга причина- не се установява противоправността или не се доказва причинната връзка или дефекта, дали двете отговорности биха били взаимнозаменяеми? В някои случаи ще има СПН. Позовава се на Директивата, че тя допуска засегнатите лица да могат да упражняват правата си и по други закони, уреждащи отговорности и действащи към момента на приемането и. Доуточнява, базирайки се на цитирано решение на СЕС по дело C-52/00, че се имат предвид правила, които имат различни основания. И тъй като такъв закон в тази област е ЗЗД, неговите правила са приложими като алтернатива само ако имат предвид различни основания. Този въпрос за съотношението на правилата на двата закона, уреждащи извъндоговорната отговорност има съответно развитие. В ЗЗППТ /отм./ бе предвидено в чл.15 ал.4, че за имуществени вреди увреденото лице може да търси обезщетение по общия ред само когато искането му за обезщетение по ЗЗППТ не е уважено. Това ще рече, че увреденото лице не е имало право на избор т.е. алтернатива при действието на цитирания закон. В сегашния ЗЗП изричната възможност за упражняване на правата при неимуществени вреди е само по ЗЗД, т.е. има ограничение. Защо е установено това изключение от прилагането на отговорността по ЗЗП може да се коментира по различен начин, по- голяма бързина при решаването, посочен е начинът на определяне на обезщетението по справедливост или други причини. В чл.142 ЗЗП е посочено, че увреденото лице може да упражнява правата си и по друг закон, т.е. потвърждава се отпадането на поредността. Но дали отпадането на тази поредност, която бе установена от ЗЗППТ е потвърждение на тезата, че се касае за алтернатива и по- точно дали изводът, че неуважаването на претенцията

на предявеното основание не пречи за предявяването и на другото основание може винаги да бъде приложим и особено след като се дава пример само с вината и оневиняването на дееца? Считам, че тук можеше да разгърне разсъжденията си в повече хипотези и едва тогава да обобщи, че увреденото лице ще може да упражни правата си и по другия закон, след като първоначалната претенция е отхвърлена и кога е възможно това, т.е. идваме пак до различните основания. Удовлетворена съм, че дисертантката е приела, че отговорността по ЗЗП има различна философия от тази по ЗЗД, че няма санкционна функция или не тя е приоритетната, а има за цел компенсиране на вредите на потърпевшето лице, то е в полезрението. Основателно сочи и гаранционната функция.

В тази глава разглежда субектите и предпоставките на отговорността. Подробно разглежда лицата, приравнени на производителя и лицата, които отговарят субсидиарно, когато не е установен производителят. Спира се и на производителя на съставна част, включена в друго изделие и на неговата отговорност. Достижение на сегашния закон е изрично постановената солидарна отговорност на крайния производител и на производителя на съставна част, тъй като при липса на подобна разпоредба в ЗЗППТ /отм./ предвидените предпоставки на отговорността не бяха налични конкретно при производителя на съставна част, тъй като не той пуска на пазара крайното изделие. А и сега едва ли потребителят ще има информация и ще му бъде от полза да знае производителя на съставната част ако не знае кой е крайният производител. По скоро включването на изрично правило относно отговорността на поддоставчика касае отношението между производителя на изделието и производителя на съставната част, а за увреденото лице има гаранционна функция, което е крачка напред в цялостния режим на отговорността.

Основателно се прави разлика между увредено лице и потребител, тъй като тези качества не винаги съвпадат. Увреденото лице може и да не е купувач или собственик, а да е ползвало вещта на друго основание или случайно да е имало допир с нея, когато му е причинена вреда. Това е отчетено от ЗЗП в §13 от Допълнителните разпоредби в т. 19. Това също е пример за подобряване на законодателството, тъй като в отм. ЗЗППТ липсваше подобно уточнение.

Във връзка със субектите на отговорността и конкретно увреденото лице, в преамбюла на Директива 2011/83/ЕС за правата на потребителите в абзац 13 се сочи, че държавите могат да решат да прилагат директивата и по отношение на ФЛ или ЮЛ, които не са потребители, особено ако са търговци, започващи дейност или са малки предприятия. Вярно е, че тази директива не касае извъндоговорната отговорност за вреди, но не може ли това да се приложи и при тази отговорност? Заслужава коментар, най-малкото защото се приравняват различни субекти, водимо от правилото за защита на по-слабия.

По отношение на продукта или стоката, чийто дефект е причинил вредата, засяга въпроса за вещите с двойна употреба. На стр. 129 се посочва, че ЗЗП не поставя никакво изискване спрямо дефектната вещ, да е използвана или предназначена предимно за лична употреба, каквото изискване има за унищожената или повредената вещ т.е. това е проблем за вещите с двойна употреба, лична и професионална. И без да се посочва изрично, това следва от целта на закона и от останалите негови правила, да се даде защита на физическите лица, които ползват вещи за лична употреба, а не професионално. Затова дефектната стока трябва да е с предназначение за лична употреба, а не професионална. Но поради това, че е възможно да се касае за вещи с

възможна двойна употреба, за лични нужди и професионално, е поставян въпросът в нормотворческата практика и в теорията за вещите с двойно предназначение. Приема се, че от значение е преобладаващото ползване, за да може да се търси защита по потребителския закон. Но това е от значение когато увредено лице и потребител, придобил стоката съвпадат. Цитираната вече Директива за правата на потребителите в преамбюла абз. 17 отбелязва такива договори с възможна двойна употреба, при която търговската цел е незначителна и лицето следва да се счита за потребител.

Когато увреденото лице няма качеството на потребител по смисъла на закона т.е. не е придобил нито е ползвал вещта на някакво основание, а случайно е бил увреден, възниква въпросът дали има значение принципното предназначение на вещта, дали тя е произведена за професионално ползване, но може да бъде ползвана и за лични нужди. От това следва и кои правила за отговорността ще се прилагат. Физическото лице при ползване на вещи, предназначени за професионална употреба, а той не е професионалист, но е решил да ги ползва за лични нужди, е по-уязвим и ще може ли да търси защита по този закон само защото е физическо лице или ще се прилагат общите правила на ЗЗД? Тогава при настъпила вреда от дефекта считам, че по приемливо е да се прилагат общите правила, тъй като за непрофесионалист е по-трудно да установи и докаже дефекта. Въпросът е кое ще има приоритет, възможността за установяване на дефекта или липсата на вина.

В работата се поставя въпрос за вещите, които съдържат информация и ако от тази информация настъпят вреди, дали те ще бъдат в обхвата на ЗЗП. Дава се и отговор, че информацията не е вещь дори и да е обективизирана в определена форма и ако формата е дефектна, тогава ще отговаря производителят и, напр. на диска, а не на софтуера. Разбирам, че приема, че информацията, каквато и да е, не е вещь и дори да е погрешна и настъпят вреди от това, отговорност по ЗЗП не може да се търси. Друго решение дава вече цитираната директива от 2011г. - ако информацията е на траен носител, CD или DVD, те следва да се считат за стока и следователно би могло да се търси отговорност по ЗЗП. *Argumentum a contrario* не следва да се носи отговорност, ако информацията не се съдържа в траен материален носител. От това, че се доставя на материален носител следва, че получателят – ФЛ, което я придобива за лични нужди, ако е увреден от погрешния и характер, може да търси отговорност по ЗЗП за причинени вреди от лицето, което я съставя и предоставя.. Няма да се счита за стока и ще бъде извън обхвата на закона, когато информацията не е обективизирана на траен носител. Такава е била идеята на посочената директива от 2011г. Но и тя прави уговорка, че Комисията трябва да разработи разпоредби относно цифровото съдържание и да представи предложение. Такива правила са разработени в предложената проектодиректива за договорите за цифрово съдържание.¹ Приема се, че когато материалният носител на цифрово съдържание, каквото е и информацията, се ползва само като носител, то следва да се прилагат правилата на проектодирективата, като се има предвид задължението за съответствие на цифровото съдържание с договора, което ще рече, че на цифровото съдържание се гледа като на стока. Проблемът е дали ако тази стока- цифрово съдържание, има дефект, защото съдържа неверни данни, ще може да се търси пряка и

---

¹ Предложение за Директива на Европейския парламент и на Съвета относно някои аспекти на договорите за предоставяне на цифрово съдържание- COM/2015/0634 final- 2015/0287(COD) в Eur-Lex, Document 52015PC0634

обективна отговорност от доставчика и кой може да търси такава, само потребителят ли или всяко друго лице, имащо достъп до тази информация, от чието невярно съдържание е претърпяло вреди? Въпросът е спорен, тъй като се касае за нова материя. Считам лично, че такава отговорност за причинени вреди може да се търси само от потребителя, страна по договора. Трети лица могат да търсят отговорност само ако при свободен достъп до определени данни, софтуерът е несъвместим с тяхната цифрова среда, за което не е имало предупреждение и от това са претърпели вреди, от настъпила повреда на компютъра им или друга техника. Вярно е, че това е само проект и може да претърпи промени дори и в тълкуването, но би трябвало на информацията, доставена на конкретно лице, да се гледа като на стока. Искам да посоча, че не следва да се абсолютизира, че информацията не е движима вещь и следователно не е стока, което изключва прилагането на отговорността за вреди изобщо. И електричеството не отговаря на качествата на предметна вещь, но е прието, че се счита за стока и може да се търси отговорност за вреди на извъндоговорно основание. Има място за размисъл.

Сочейки дефекта като една от предпоставките на отговорността на производителя, обръща внимание на разликата в дефиницията за дефект по ЗЗППТ и сегашния закон. Приема, че за да е дефектна стоката, критерият е дали е опасна за употреба /стр.140/, а не е от значение годността и за обичайната или предвидената в договора употреба. Споделям напълно това и считам, че отмененият ЗЗППТ даваше по-точно и достоверно определение на дефектната стока, създаваща опасност от претърпяване на вреди при ползването и. Дефектът се определяше като недостатък, който не осигурява безопасност на стоката /Допълнителните разпоредби §1 т.9 /. Сега в ЗЗП стоката се счита за дефектна, когато не отговаря на общоприетите очаквания за обичайна употреба.. Има място да направи предложение да се възприеме старото определение за дефект, което повече съответства на Директива 85/374/ЕИО относно отговорността за дефектни продукти, която в чл.6 сочи, че един продукт се счита за дефектен, когато не показва безопасността, която човек има право да очаква, като се имат предвид всички обстоятелства.... Официалният превод на директивата съдържа точно такава дефиниция. В последния доклад на Комисията от 2018г. относно прилагането на директивата се изтъква наново, че една стока е дефектна, ако не осигурява безопасност, каквато човек може да очаква.

Разглеждайки вредата като предпоставка за отговорността по ЗЗП считам, че правилно отправя критика към закона, че предвижда друг ред за отговорността за неимуществени вреди, защото се отстъпва от позицията на безвиновната отговорност. Права е също и за това, че законът е неясен дали унищожената или увредената вещь трябва да бъде на стойност не по-малка от 1000 лв или причинените вреди не трябва да бъдат под този размер. Дисертантката приема, че този праг се отнася за причинените вреди, а не за стойността на увредената вещь. В основния текст на ал.1 чл.131 се посочва, че се обезщетяват вреди т.е. в множествено число, а в т.2 се пояснява, че се касае за повреждане или унищожаване на вещь, различна от дефектната, на стойност не по-малка от 1000 лв. Вярно е и, че правилата на тълкувателната дейност са точно такива, да се вземат предвид всички членове и алинеи, но можеше правилото да бъде по-конкретно. Само от текста на закона не може да се направи такъв извод, че този праг се отнася за стойността на вредите, ако не се сравни с текста на отм. ЗЗППТ. Дори и текстът на директивата е неясен. В ЗЗППТ

/отм./ изрично бе предвидено, че размерът на вредите трябваше да бъде над две минимални заплати, т.е. законодателят е имал предвид да установи минимален праг за вредите. В Директива 85/374/ЕИО също в чл.9 се пояснява какво означава вреда, а именно...

„ По смисъла на чл.1 "вред" е:

- а) причиняване на смърт или телесна повреда;
- б) повреждане или разрушаване на вещь, различна от дефектната стока, на стойност не по- малка от 500 екю, ако вещта:
  - i) е от вид, предназначен по правило за лична употреба или консумация, и
  - ii) е била предназначена и използвана от увреденото лице основно за лична употреба или консумация.”²

От текста е неясно за какво се отнася прагът от 500 екю/евро/. От мотивите на директивата става ясно, че минимален предел е установен, за да няма много съдебни спорове за малки вреди. Явно, че или Директивата или преводът имат нужда от по- голяма яснота. Това е причината и за неясната правна норма в ЗЗП, което с основание се критикува.

Разглеждайки причинната връзка като предпоставка за отговорността, се спира на различни теории, изясняващи причинната връзка като теорията на равноценността, теорията за най- близката причина, адекватната теория, като преценява коя е най- приложима при изискваната причинна връзка. Коментира освен причинната връзка между дефекта и вредата, още и причинната връзка между поведението на дееца респ. на трети лица и вредата, както казва разделя я на три части. Съдържанието в тази част, касаеща причинната връзка, създава впечатление на разхвърляност в коментара и целта. Би могла по- систематизирано да изложи разсъжденията си относно изискуемата от закона причинна връзка. В цитирания по- горе от мен доклад се изтъква, че основната трудност при реализиране на отговорността е доказателствената тежест относно причинната връзка между вредата и дефектната стока. Счита се, че като компенсация увреденият е облекчен, тъй като ползва националните правила за доказване.

В тази глава втора се разглежда и основната характеристика на отговорността на производителя, а именно нейният безвиновен характер т.е. обективната отговорност . Вината е правноирелевантна за отговорността.

В тази глава дисертантката започва с анализ на теории, които също не изискват като предпоставка за отговорността наличие на вина. Изследва отговорността при наличие или отсъствие на субективната предпоставка от древни времена. Отбелязва, че отговорността без вина, за причинена вреда предхожда отговорността при вина, че старото Римско право не е изисквало вина, като се позовава на съответни автори К.Цончев, П. Голева, Ч.Големинов и др. Накратко се спира на развитието на деликтната отговорност, на налагане на идеята за възмездие и на второ място идеята за обезщетяване на вредите, постепенното преминаване към обезщетяването и промяна на тежестта на санкцията, но при запазване на вината като предпоставка. Отбелязва, че вината като предпоставка на отговорността се утвърждава в Юстиниановото право. Налага се постулата „без вина няма отговорност”. Този принцип отбелязва, че се утвърждава от Йеринг. Изоставянето на това правило в определени хипотези изтъква, че започва с индустриалната революция, когато започва да се развива и налага идеята за риска. Сочи, че обективната

² Има разлика в преводите при използване на различни синонимни термини, но смисълът е един и същ. Настоящият цитиран текст е от превода на директивата в EUR-Lex 31985L0374-BG EUR-Lex

отговорност като идея се налага най-напред в практиката, че масовото производство и разширяване на потреблението налага да се създадат гаранции за потребителите при претърпяване на вреди от дефектни стоки на пазара, че развитие получава идеята вредите да се поемат от специални фондове, т.е. да се облекчат по този начин производителите, а да се гарантират потърпевшите лица. Отбелязва, че въвеждането на презумпция за вина е една крачка към безвиновната отговорност, която презумпция измества изискването за доказването на вина при деликтната отговорност. Пример за това е и уредбата на деликтната отговорност у нас от стария ЗЗД /отм./ и промяната в ЗЗД от 1951г. Възлага се доказателствената тежест върху предполагаемия виновен причинител на вредата, който има възможност да се оневинява. Изтъква, че преминаването от виновен отговорност към безвиновната отговорност става посредством презумпцията за вина, която улеснява потърпевшото лице, тя е преходният мост към обективната отговорност, което е така. Не приемам извода, който прави, позовавайки се на конкретен автор на стр.180, че въвеждането на обективната отговорност от Директивата е един малък напредък, който се компенсира с трудността за доказване на дефекта. Считам, че възможностите на техниката позволяват използването на експертни знания за установяване на дефекта и тежестта от напредъка в промишленото производство да се понася от производителя. Теорията на риска също подпомага този преход, като допуска в конкретни хипотези тежестта да се възложи върху собственика. Докато се стигне до отпадане на вината от предпоставките за отговорност.

Директивата и законът съдържат и обстоятелства, които освобождават производителя от отговорност. Това са обстоятелства, които изключват някои от предпоставките на отговорността. Спира се на всяко едно от тези освобождаващи обстоятелства. Първото, на което се спира е, че производителят не е пускал стоката в обращение. Не е налице стока, а продукт, който още не е придобил качеството на стока. Затова не приемам изтъкнатото от дисертантката, че е по правилно да се използва вместо стока – продукт и съответно вреди от дефектни продукти. Потребителите достигат до тях посредством пазара. Отпада една от предпоставките на отговорността, предвидена в чл. 133 ЗЗП. За вреди причинени от други продукти и съоръжения, които са източник на повишена опасност, има специални правила в специални закони.

Второто обстоятелство също изключва една от предпоставките, а именно дефекта, той не е съществувал при пускането в обращение, възникнал е покъсно и причините може да се дължат на други лица по веригата. Тук може да има място гаранционната отговорност.

Третото освобождаващо обстоятелство- стоката е произведена при спазване на задължителни изисквания, установени от държавен орган. Това освобождаващо обстоятелство търпи критика, тъй като не се посочва кой ще поеме вредите. Несправедливо е да се възлагат на потребителя. Основателно счита, че те трябва да се поемат от държавата, но не намира нормативна обосновка за това по нашето право. Правилно отива към европейското право като се позовава на чл. 340, ал.2 ДФЕС, който възлага на органите на ЕС да поемат вредите, причинени на държавите- членки от негови институции при изпълнение на задълженията им. Правилно прави предложение да се създаде механизъм за поемане на вредите в такива хипотези от държавата и сочи това като една празнина в потребителското право.

По отношение на състоянието на н.т. прогрес като освобождаващо обстоятелство отправя критика и то основателна, да отпадне от ЗЗП. Приемането на такова правило не е задължително по Директивата, а това става по преценка на държавата при въвеждане на Директивата. Нашият законодател по този начин, приемайки такова освобождаващо обстоятелство, възлага тежестите от развитието на науката върху по-слабия потребител, което е несправедливо, рискът да е за потребителя, а не за производителя, който може да се застрахова или да ползва други фондове, които поемат вредите. Държавата е могла да дерогира това правило, както са направили това някои държави, макар и нови членки.

Основанието, предвидено за освобождаване на производителя на съставната част, когато дефектът на тази част е причинен от указания или разработена технология за влагането и в крайното изделие от производителя на последното, не е от особено значение като освобождаващо основание, тъй като отделно правило изрично сочи, че при крайни съставни изделия винаги отговарят двамата, т.е. съществува такава норма в чл.135 ал.2 ЗЗП за солидарната отговорност на двете лица, производителят на съставната част и на крайното изделие. Считам, че това правило касае отношенията между краен производител и поддоставчик. Уместно е предложението, което се прави, това да се отнася и за производителите на суровини, влагани за производство на даден продукт.

Следващите правила за намаляване на отговорността или дори за освобождаване на производителя от отговорност, когато вредите са причинени едновременно от дефектната стока и от действия на увредено лице или трето лице, за чиито действия отговаря потребителят, са проекция от подобно правило за деликтната отговорност, но без то да предвижда освобождаване. Тук разисква дали е достатъчно съпричиняването или трябва да е налице и вина на тези лица. Не личи ясно нейното схващане по този въпрос, необходима ли е вина или е достатъчно да има съпричиняване. Но ако се приеме, че за неуредените въпроси ще се прилагат правилата на ЗЗД, то и те при подобна хипотеза не изискват вина. Уместна е и позицията и, че ако вредите са причинени от случайно събитие, това не освобождава производителя, защото той отговаря без вина.

В глава трета са разгледани въпросите за обезщетяване на увреденото лице и реализиране на отговорността. Имуществените вреди обхващат освен загубите и пропуснатите ползи. Позовава се на съдебната практика и конкретно на тълкувателното решение, което изсква пропуснатите ползи да бъдат реални, а не хипотетични. Права е, че при тази отговорност не може да има пълна сигурност в това, че потърпевшото лице е щяло да реализира доходи, ако не бе увреден от дефектната вещь, но трябва да се търси пряката причинна връзка между пропускането на дохода и увреждането и доказателства, че възможността е била реална. Би могло да се формулират примерно някои критерии, които да се имат предвид при определяне на пропуснатите ползи, тъй като не могат да се прилагат механично критерии, предвидени за договорната отговорност.

Тук като че ли бе по-удачно да посочи допълнителните предпоставки за отговорността за имуществените вреди- те да са последица от причинена смърт или здравословно увреждане, причинени от дефектната стока или да са последица от унищожаване или увреждане на друга вещь, различна от дефектната, предназначена за лична употреба и е била ползвана като такава,

ако вредите надхвърлят 1000 лв. За този минимален изискуем праг се спрях по-напред. Изтъкнах критиката, която дисертантката отправя на тази разпоредба, че е неясна за какво се отнася този праг, за стойността на унищожената вещь или за стойността на вредите. Има място за критика на посочената разпоредба и в друга насока, че изисква унищожената или повредена вещь да е била предназначена за лична употреба. Неправилно според мен този признак се прехвърля върху тези вещи, защото в дома, в който е избухнал бойлерът може да са били унищожени и вещи, с които потребителят е упражнявал занятието си, служебен лаптоп, който не бил оставян в офиса по ред причини, служебна камера на оператора и др. подобни, които се намирили в дома му. Няма логика да не може да търси отговорност за имуществените вреди. Има място за критика и за предложение за подобряване на уредбата. Още повече, че има и практика на СЕС, която допуска такова тълкуване или национална практика, допускаща отговорност по директивата и когато са увредени вещи за професионална употреба.³

Що се касае за неимуществените вреди, изтъкнах вече, че е уместна критиката и неразбирането защо те да не се уреждат по правилата на ЗЗП. Вярна е вероятно догадката, че тези вреди могат да са на голяма стойност и така да е дадена възможност на производителя да се оневини, т.е. като компенсация на безвиновната отговорност. Житейски, както и правно не е оправдано да се прилагат различни правила.

В тази глава разглежда и кръга на лицата, които подлежат на обезщетяване и са легитимирани да искат това. Изтъква тенденцията да се излезе от кръга, определен с Постановление №4 от 1961г. на Пленума на ВС и на последващото Постановление № 5 от 1969г. Спира се на образуваното тълкувателно дело от 2016г. за определяне кръга на лицата, имащи право на обезщетение за неимуществените вреди, по което още няма постановено решение на трите колегии на ВКС. Основателни са опасенията, че може да се злоупотребява от лица, които не са претърпели такива вреди, но се възползват от законната възможност, също и за трудностите в доказването на такива вреди и определяне на техния размер по справедливост. Но надделява именно изискването за справедливост при определяне на тези лица.

Отделя се място и на наказателното обезщетение, което е непознато за нашето право и което има различна цел и функция от обезщетяването по реда на безвиновната отговорност по ЗЗП. Изтъква и нежеланите последици от такава гражданска санкция с наказателен характер, за прекалено големите обезщетения, за връзката с адвокатските хонорари и др. Сочи и привърженици, които считат, че и у нас е необходимо въвеждането на такива обезщетения в определени случаи.

Важен практически и теоретичен въпрос, на който се спира е моментът, към който следва да се определи обезщетението за имуществените вреди-причиняване на вредата, предявяване на иска или постановяване и влизане в сила на решението. Изказва мнение по този въпрос, сочи и съдебна практика.

Изследването завършва със способите за защита на увредения потребител, за колективните искове и искове за защита на увредени двама или повече потребители от един и същ източник и търговец, предявявани като възможност от потребителски организации при упълномощаването им.

---

³ Решение от 4 юни 2009г по дело Moteurs Leroy Somer/Dalkia France, C-285/08 в Сборник 2009.

Макар, че изследването е на материалните въпроси на отговорността по ЗЗП, без изрично това да се сочи в заглавието, изказва свои виждания и относно предвидени процесуални способности за защита и също така и на предвидената възможност за използване на органи за АРС. Правилно засяга ограничението, въведено през 2017г. за изваждане на потребителските спорове от компетентността на арбитража, тъй като това ограничава използването на възможностите на АРС от недържавни структури. В Директива 2013/11/ЕС за алтернативно решаване на потребителските спорове не се ограничава използването на такива органи, особено ако увреденото лице е и страна по договора за покупко- продажба на дефектната стока, причинила вредата.

Що се касае за колективните иски за присъждане на обезщетение, счита че са приложими само за установяване на деянието, противоправността и вината на дееца, че не са подходящи за обезщетяване на вреди, защото обезщетението се присъжда на колектива, чийто интерес е нарушен. Но в закона са предвидени възможности за разпределяне или използване на обезщетението и считам, че не може с аргумента, че това е способ за защита на колективния, а не на индивидуалния интерес, да се отрича възможността за използването им.

Изследването завършва със заключение. Работата би спечелила, ако бе предвидила глава или параграф или дори в заключението да посочи изрично кои са установените от нея недостатъци в правната уредба на обективната отговорност по ЗЗП или констатации за практиката и да направи в систематизиран вид своите предложения *de lege ferenda*. Тя има такива предложения, които можеше да извлече и систематизира в заключението.

Безспорни са приносните моменти в изследването: предприема се цялостно монографично изследване на тази специална извъндоговорна отговорност, която се изследва от всичките и страни, темата е актуална и ще придобива по- голяма актуалност със създаването на истински общ пазар за потребителите, разграничава този вид отговорност от общата деликтна отговорност и се изтъкват различията в съпоставка, като се преценява нейната роля, съпоставят се в известна степен безвиновната отговорност и отговорността, основана на презюмирана вина, макар, че не съм съгласна с констатацията, че се надценява ролята и, тъй като някои европейски държави уреждат деликтната отговорност при доказана вина, а не при презюмирана вина, така че не беше възможно с общите правила на деликтната отговорност да се уреди пряката отговорност на производителя. Същото го отбелязва и за Германия, че при липса на презумпцията за вина Федералният съд се налага да промени принципа за доказателствената тежест и др. Тя самата пише това в историческия преглед на проблема в континенталното право- за Франция, че практиката е започнала да прилага презумпцията за вина, за да отговори на житейската нужда Тенденцията бе да се изключи възможността за оневиняване на производителите чрез въвеждане на обективната отговорност, която изключва вината като предпоставка и това да стане възможно чрез изрична регулация, а не чрез търсене на различни обосновки от съдебната практика, което затруднява потребителите, а и води до дописване на закона. Въз основа на директивата се приемат потребителски закони в европейските държави, уреждащи безвиновната отговорност.

Като приносен момент може да се посочи критиката, която прави, че текстът на чл.131, ал.1, т.2 ЗЗП не е ясен, дали пределът от 1000 лв се отнася за стойността на повредената или унищожена вещь или за вредите, също и предложението да отпадне като освобождаващо обстоятелство нивото на

научно-техническия прогрес, без да се посочва кой ще поеме компенсирането на вредите. Като приносен момент отчитам и предложението да се промени определението за „дефект“ и да се акцентира върху несигурността, създавана от стоката. Определението в ЗЗППТ /отм./ бе по-удачно.

Изследвала е съдебната практика, позовава се на нея, на места отправя критика или препоръки. Анализира правилата на закона, констатира някои слабости и взема отношение по тях, като прави изводи и предложения de lege ferenda. Позовава се на теоретични източници, български и чужди, посветени на този проблем. В изложението на рецензията също съм посочила някои приносни моменти. Има изискваните публикации по дисертационната тема.

В заключение считам, че са налице изискванията на чл.6 от ЗРАСРБ и чл.27 от ППЗРАСРБ, които съгласно §40 от ЗИЗРАСРБ са приложими, а именно: дисертационният труд съдържа научни резултати, които представляват оригинален принос в теорията на безвиновната извъндоговорна отговорност за причинени вреди от дефектни стоки, посочени в изложението на рецензията. Дисертантката притежава задълбочени теоретични знания в областта на гражданското право и на имуществената отговорност за вреди и с работата си доказва, че има възможност да провежда самостоятелно научни изследвания. С оглед на това, предлагам на уважаемото научно жури да присъди на Христина Валериева Танчева образователната и научна степен „доктор“ по научната специалност Гражданско и семейно право.

28.05.2018г.

Рецензент: